KOREYS TILIDA SIFAT SO‘Z TURKUMINING TURLARI VA YASALISHI

Ablaqulova Feruza Anvar qizi
Samarqand davlat chet tillari instituti
Sharq tillari fakulteti
Koreys tili filologiyasi 2420-guruh talabasi
ablakulovaferuza2@gmail.com
Ilmiy rahbar
Bayanxanova Iroda Furkatovna

Annotatsiya: Mazkur maqolada koreys tilidagi sifatlarning leksik-semantik xususiyatlari, grammatik tabiati hamda so‘z yasalish tizimi atroflicha tadqiq qilingan. Maqolada sifatlarning gapdagi syntactic va morfologik vazifalari, ularning asliy va nisbiy turlari, shuningdek, koreys tiliga xos bo‘lgan sifat va fe’l o‘rtasidagi chegaraviy holatlar misollar yordamida yoritilgan. Bundan tashqari, sifat yasalishining affiksatsiya, kompozitsiya, xitoy iyerogliflariga (Hanja) asoslangan shakllari hamda sifatlarning darajalanishi va ravishlashuv jarayonlari tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: Koreys tili, sifat, asliy sifatlar, nisbiy sifatlar, so‘z yasalishi, affiksatsiya, kompozitsiya.

Kirish

Koreys tili grammatikasida so‘z turkumlarini o‘rganish, uning agglyutinativ tabiatidan kelib chiqqan holda, o‘ziga xos ilmiy va amaliy yondashuvni talab etadi. Tilning leksik qatlamida belgi va xususiyatni ifodalovchi so‘zlar — sifatlar (형용사) alohida o‘rin tutadi. Sifatlar predmet va hodisalarning rangi, shakli, hajmi, xususiyati hamda ruhiy-emotsional holatlarini ifodalab, nutqning ta’sirchan va mazmunan boy bo‘lishini ta’minlaydi.

Koreys tilida sifatlar morfologik nuqtayi nazardan fe’llarga juda yaqin turadi. Shu sababli ko‘plab koreys tili grammatikalarida sifatlar “holat fe’llari” (상태동사) iborasi bilan ham yuritiladi. Biroq ularning gapdagi sintaktik vazifasi, tuslanish va birikish xususiyatlari ularni fe’ldan ajratib turuvchi mustaqil belgilarga ega. Ushbu maqolada koreys tilidagi sifatlarning turlari, ularning grammatik tabiati va yasalish usullari batafsil ko‘rib chiqiladi.

Koreys tilida sifatlarning grammatik va leksik turlari

Koreys tilida sifat (형용사) 어떤가? (qanday?), 어떠한? (qanaqa?) so‘roqlariga javob bo‘ladi. Sifatlar ma’nosi va qo‘llanilish xususiyatiga ko‘ra asosan ikki katta guruhga bo‘linadi:

1. Asliy (xususiyat va holat) sifatlar

Predmet va hodisalarning ob'ektiv belgisi, shakli, hajmi, rangi va sifatini ifodalaydi.

Misollar: 크다 (katta), 작다 (kichik), 길다 (uzun), 예쁘다 (chiroyli), 빨갛다 (qizil).

Gapda qo‘llanishi:

이 나무는 아주 크다. (Bu daraxt juda katta. — Ega va ot-kesim bog'lanishi)

예쁜 꽃이 피었습니다. (Chiroyli gul ochildi. — Aniqlovchi vazifasida: -ㄴ/은 qo‘shimchasi orqali)

2. Nisbiy (ruhiy va sub’ektiv) sifatlar

Insonning ichki kechinmalari, his-tuyg‘ulari hamda sub’ektiv bahosini aks ettiruvchi sifatlardir.

Misollar: 슬프다 (g‘amgin), 기쁘다 (xursand), 무섭다 (qo‘rqinchli), 좋다 (yaxshi).

Gapda qo‘llanishi:

저는 오늘 기분이 아주 좋습니다. (Bugun kayfiyatim juda yaxshi.)

Eslatma: Koreys tilida sifatlar tuslanganda hozirgi zamon fe’l qo‘shimchasi (-ㄴ/는다) ni qabul qilmaydi va buyruq hamda taklif mayllarida qo‘llanilmaydi. Masalan, fe’llarga 간다 deyish mumkin bo‘lsa, sifatlarga 크다 (kenda emas) deb o‘zining lug‘at shaklida ishlatiladi.

Sifatlarning yasalish usullari

Koreys tilida yangi sifatlarning hosil bo‘lishi bir necha asosiy usullar orqali amalga oshiriladi:

Affiksatsiya (qo‘shimchalar orqali yasalish)

Koreys tilida ot, fe’l yoki sifat ildiziga maxsus so‘z yasovchi suffiks (qo‘shimcha)larni qo‘shish orqali yangi sifatlar yasaladi. Bu eng faol usullardan biridir:

- 스 럽 다 : Otlarga qo‘shilib, “...ga xos”, “...dek” ma’nosidagi sifatlarni yasaydi.

사랑 (sevgi) + 스럽다 = 사랑스럽 da (sevimli, yoqimtoy)

자연 (tabiat) + 스럽다 = 자연스럽다 (tabiiy)

- 답 다 : Otlarga qo‘shilib, haqiqiy xarakter va burchga munosiblikni bildiradi.

학생 (talaba) + 답다 = 학생답다 (talabaga munosib)

어른 (katta odam) + 답다 = 어른답다 (kattalardek bosiq)

-롭다: Unli bilan tugagan otlarga qo‘shilib, sifat yasaydi.

평화 (tinchlik) + 롭다 = 평화롭다 (tinch, osuda)

자유 (erkinlik) + 롭다 = 자유롭다 (erkin, ozod)

-적 (的): Otlarga qo‘shilib nisbiy sifat yasaydi.

문화 (madaniyat) + 적 = 문화적 (madaniy)

과학 (fan) + 적 = 과학적 (ilmiy)

-하다: Juda ko‘p otlar oxiriga qo‘shilib sifat hosil qiladi.

깨끗 (top-toza) + 하다 = 깨끗하다 (toza)

친절 (lutfe’tibor) + 하다 = 친절하다 (samimiy, mehrli)

2. Kompozitsiya (qo‘shma sifatlar yasalishi)

Ikki va undan ortiq so‘zning birikishidan hosil bo‘ladigan sifatlar:

Ot + Sifat:

재미 (qiziqish) + 있다 (bor) = 재미있다 (qiziqarli)

맛 (tam) + 없다 (yo‘q) = 맛없다 (be-maza)

눈 (ko‘z) + 부시다 (qamlashmoq) = 눈부시다 (ko‘zni oluvchi, charog‘on)

Sifat + Sifat:

높다 (baland) + 푸르다 (kök) = 높푸르다 (baland va ko‘m-koök)

차다 (sovuq) + 디차다 (juda sovuq) = 차디차다 (muzdek sovuq)

3**. Xitoy iyerogliflari (Hanja) asosida yasalish**

Koreys tilining leksik manbalaridan biri bo‘lgan Hanja morfemalari yordamida ham ko‘plab sifatlar hosil bo‘ladi. Bunda asosan inkor yoki daraja bildiruvchi prefikslar (old qo‘shimchalar) ishlatiladi:

불- / 부- (不 — inkor): 불편하다 (noqulay), 부정확하다 (noaniq)

무 - (無 — yo‘qlik): 무관심하다 (be'tibor), 무책임하다 (mas'uliyatsiz)

비- (非 — emaslik): 비공식적이다 (norasmiy)

초- (超 — o‘ta, super): 초현대적이다 (o‘ta zamonaviy)

Sifatlarning sintaktik xususiyatlari va shakllanishi

Koreys tilida sifatlar gapda ikki xil ko‘rinishda keladi:

Aniqlovchi shakli (관형사형): Otning oldidan kelib uni aniqlab kelganda, o‘ziga -ㄴ/은 qo‘shimchasini oladi.

좋은 사람 (yaxshi odam), 따뜻한 날씨 (issiq ob-havo).

Ravish shakli (부사형): Harakat va holatning bajarilish tarzini ko‘rsatish uchun sifatlarga -게 yoki -히/-이 qo‘shimchasi qo‘shiladi.

빠르다 (tez) \rightarrow 빠르게 달리다 (tez yugurmoq).

조용하다 (tinch) \rightarrow 조용히 앉다 (tinchgina o‘tirmoq).

Xulosa

Koreys tili morfologiyasida sifatlar o‘zining ko‘p qirrali strukturasi va grammatik boyligi bilan ajralib turadi. Sifatlarning yasalish tizimini o‘rganish shuni ko‘rsatadiki, koreys tilida yangi belgi-xususiyat bildiriuvchi so‘zlarning shakllanishi affiksatsiya va kompozitsiya usullariga, shuningdek, xitoy iyerogliflari va milliy koreys so‘zlari simbioziga tayanadi.

Sifat va fe’l o‘rtasidagi nozik morfologik chegaralarni hamda so‘z yasovchi qo‘shimchalarni to‘g‘ri ajrata olish koreys tilini chuqur o‘rganishda, tilning leksik boyligini to‘g‘ri anglashda va fikrni aniq hamda ta’sirchan bayon etishda muhim o‘rin tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Hojiyev A. O‘zbek morfologiyasi, morfemikasi va so‘z yasalishining nazariy masalalari. – Toshkent: Fan, 2010.
2. 국립국어원 (National Institute of Korean Language). 한국어 문법 1, 2 (Korean Grammar 1, 2). – 서울: 커뮤니케이션북스, 2005.
3. Seoul National University Language Education Center. 한국어 3A, 3B. – 서울: 서울대학교출판문화원, 2013.
4. Naver Korean-Uzbek / Korean-English Dictionary. https://dict.naver.com/
5. ZiyoNET ta'lim tarmog'i kutubxonasi. https://ziyonet.uz
6. National Institute of Korean Language Korean Grammar Checker & Dictionary. https://stdict.korean.go.kr/